

At optræve kniplingen

På sporet af den kvindelige forbryder i Balzacs *La Cousine Bette* og Zolas *La Curée*

CAROL COLATRELLA

I Vesten har man længe brugt videnskabelig argumentation til begrundelse af politiske og sociale valg vedrørende administrationen af straffet. I det 18. og 19. århundredes Storbritannien, Frankrig og det endnu unge USA forsøgte mange politikere og videnskabsmænd at forbedre den måde, hvorpå fængsler fungerede, ved at rette opmærksomheden mod indespærringens indflydelse på kriminel adfærd. Ifølge Michel Foucault udviklede de franske fængselsreformatorer det disciplinære forbedringssystem som et strengt hierarki, skabt til at kontrollere afvigende adfærd; kriminelle blev opfattet som abnorme individer, hvis afvigende adfærd måtte rehabiliteres gennem en systematisk håndhævet kontrol.¹

Reformatorerne skildrede kriminel adfærd som beslægtet med fysiske og mentale sygdomme og beskrev lovovertrædelse som en underklasse-abnormitet, der kunne kontrolleres, hvis den blev isoleret og behandlet på samme måde som en smitsom sygdom.²

Forbryderens manglende evne til at maskere de fysiologiske tegn på umoralsk adfærd afslørede ham eller hende som et ringere individ på linie med den sindssyge eller den koleraramte. Frenologi, en pseudo-videnskab baseret på den antagelse, at adfærd kunne forklares ved genealogi og fysisk fremtræden, beskrev de fysiologiske tegn på kriminelle tilbøjeligheder og frembyder utallige eksempler på sexistiske såvel som klassediskriminerende stereotyper. Kriminalitet set som en ty-

pisk maskulin, afvigende adfærd hjemmehørende i de lavere klasser, og galskab, „den kvindelige lidelse,“³ kendetegnede man via kønsbestemte metaforer: forfattere beskrev afvigende mænd som udviklingsmæssigt tilbagestående individer med voldelige tilbøjeligheder, og fremstillede kvindelige forbrydere som unaturligt tiltrukket af kriminalitet og tilbøjelige til hysteri. Fiktive værker, der afspejlede både populære og videnskabelige associationer til arbejderklasse-kriminalitet og biologi, blev i sidste ende inkorporeret som kildemateriale i den nyopståede kriminal-antropologiske videnskab.

Ligesom datidens frenologer og kriminal-antropologer hævdede de franske 1800-tals forfattere Honoré de Balzac og Emile Zola „videnskabelige“ bevisers forrang i fremstillingen af den fra naturens hånd forbryderiske kvinde. Disse forfattere skildrede den kvindelige forbryder som en maskuliniseret kvinde, hvis forkærlighed for forbrydelse ophævede alle seksuelle og moderlige instinkter. I *La Cousine Bette* (1846) og *La Curée* (1871-72), fremstår disse kvindelige forbrydere som seksuelt ambivalente, fordi deres „naturlige“ feminine kvaliteter er forvrængede af deres perverse maskuline anlæg for forbrydelse. Portrætterne af Bette Fischer og Sidonie Rougon afslører samme antagelser om kvindelig sexualitet, som var fremherskende i tidlige psykologiske og fysiologiske studier i kriminel adfærd. Disse kvinder er beskrevet som fysisk maskuline, seksuelt neutrale og lidenskabeligt upålidelige; karakteristika, som sociologer og kriminal-antropologer sammenkædede med antagelsen om den kvindelige forbryders unaturlighed.

Mange romanforfattere fra det 19. århundrede, der forsøgte at fremstille deres personer som realistiske typer i objektivt skildrede miljøer, støttede sig til gængse forestillinger om moral og fysisk fremtoning, som var blevet udbredt af frenologer og fysiognomer. Helt i ånd med samtidens stereotype opfattelse af den kriminelle kvinde portrætterer eksempelvis Victor Hugo Madame Thénardier i *Les Misérables* (skrevet i 1840'erne og udgivet i 1862), som en maskuliniseret kvinde, hvis kærlighed til sine børn ikke forvrænges af hendes kriminelle tilbøjeligheder. Som tilskuer til sine to døtres leg var Madame Thénardier:

femme d'un aspect peu avenant du reste, mais touchante en ce moment-là, balançait les deux enfants au moyen d'une longue ficelle, les couvant des yeux de peur d'accident avec cette expression animale et céleste propre à la maternité. (p.118)⁴

(en kvinde med et noget utiltalende udseende, men var i dette øjeblik rørende ...) svingende de to børn med et langt tov, opmærksomt følgende dem med øjnene i frygt for en ulykke, med dette dyriske og himmelske udtryk særegent for moderskabet)⁵

En mere præcis fysisk beskrivelse af Madame Thénardier afslører hendes kriminelle tilbøjeligheder, for hun:

était une femme rousse, charnue, anguleuse; le type femme-à-soldat dans toute sa disgrâce. Et, chose bizarre, avec un air penché qu'elle devait à des lectures romanesques. C'était une minaudière hommasse (...) Si cette femme, qui était accroupie, se fût tenue droite, peut-être sa haute taille et sa carrure de colosse ambulante propre aux foires, eussent-elles dès l'abord effarouché la voyageuse, troublé sa confiance, et fait évanouir ce nous avons raconté. (p.121)

(var en rødhåret kvinde, stor og kantet; soldater-kone-typen i al dens ulykke, mærkeligt nok med en sløv fremtoning, der stammede fra romanlæsning. Det var skabagtigt mandfolkeagtigt ...) Hvis denne kvinde, der sad på hug havde stået op, ville hun måske med sin højde og de kolossale, bevægelige skuldre, der kunne være en markedskvindes, have skræmt den rejsende, forstyrret hendes tillid og have forhindret, hvad vi har at fortælle)

Hugos beskrivelse sammenfatter blandingen af moderlig hengivenhed og maskulin aggressivitet, som kriminal-antropologerne senere dokumenterede hos visse kvindelige forbrydere. At føde børn og tage sig af dem dæmpede, ifølge disse samfundsforskeres forklaringer, de kriminelle impulser hos visse kvinder.

Den forbryderiske kvinde blev almindeligvis fremstillet som en gammeljomfru eller barnløs kvinde, der til gengæld barslede med farlige forehavender. I beskrivelsen af den kvindelige forbryders „unaturlige“ interesse i kriminalitet, bidrog de skønlitterære forfattere til at udvikle videnskabelige og pseudo-videnskabelige teorier, der klassificerede menneskelig adfærd i henhold til fysiologiske karakteristika. Balzac vedkendte sig sin interesse for Johann Casper Lavaters og Franz Galls værker, og Zola bekræf-

tede utvetydigt sin tro på de videnskabelige teorier fremført af Cesar Lombroso og Prosper Lucas.⁶ Mens Lavatar og Gall primært beskæftigede sig med at påvise de fysiologiske tegn på mental sundhed, forbandt Lucas' biologiske teori kriminalitet med arvelighed ved at introducere begrebet atavisme. For at give en kontekst for Balzacs og Zolas skønlitterære behandling af kriminel adfærd i en kulturel kontekst, vil jeg nu opsummere de frenologiske og kriminologiske teorier om afvigelse og kvindelighed.

Frenologernes sammenkobling af fysiologi og temperament, gav forfattere og kriminologer et pseudo-videnskabeligt system til klassificering af afvigende adfærd.⁷ I beskrivelsen af feltet som en „ukultiveret videnskab“, hævdede Lavatar, frenologiens fader, at fysiologiske træk ikke kan ændres, og at disse er „[...] afgørende tegn på menneskets temperament og karakter.“⁸ Han mente, at frenologer endda kunne skelne imellem de forskellige moralske træk hos dyrearter,⁹ og fastholdt, at „hensyntagen til og sammenligning mellem kroppens ydre og indre beskaffenhed, hos mænd såvel som hos kvinder, lærer os, at den ene er skabt stærk og til arbejde, den anden skøn og til forplantning“ (p. 241). Gall og Combe var enige med deres forgænger i, at mænd og kvinder er frenologisk forskellige, et fysiologisk faktum, der medfører sociale forskelle. Disse frenologer udpegede de områder i hjernen, som var ansvarlige for karaktertræk, og indikerede mere specifikt, end Lavatar havde gjort det, hvilke træk, der sandsynligvis ville være stærkere hos kvinder (forældrekærlighed, troskab og ærbødighed).¹⁰ De argumenterede også for, at kvinder, der fremviste maskuline træk (en kraftig kæbe, et børende blik, tyk nakke, etc.) havde større sandsynlighed for at opføre sig maskulint end mere sart og skrøbeligt udseende kvinder.

Kriminal-antropologer i det 19. århundrede fremlagde case-studies og statistiske analyser, der gav emnet et positivistisk skær ved at hævde, at race, alder og køn determinerede individets kriminelle tendenser. Adolphe Quetelets undersøgelse af nationale kriminalitetsstatistikker fra 1833 konkluderede, at uddannelsesmæssig baggrund og økonomiske forhold ikke kunne forklare kriminel adfærd alene, men at „menneskehedens for-

skellige racer“ og klima var vigtige faktorer i forhold til kriminalitet, da disse genealogiske og geografiske forhold også var bestemmende.¹¹ Hans beskrivelse af typen med størst tilbøjelighed til kriminalitet (en ung mand i tyverne fra et kystområde) og hans synspunkter på forskellen mellem kønnene havde indflydelse på de forfattere, der søgte realistiske detaljer til deres kriminalfortællinger. I 1833 hævdede Quetelet, at overklassekvinder var mindre tilbøjelige til at begå forbrydelser, men han indrømmede, at kriminelle kvinder opførte sig som mænd,¹² selv hvis den typiske kriminelle handling afveg i forhold til kønnene, for kvinder var langt mere tilbøjelige til at begå svigefulde forbrydelser end deres mandlige modstykker: „Kvinden begår, uden tvivl som følge af en følelse af svaghed, forbrydelser mod ejendom snarere end mod mennesker; og søger hun at skaffe et medmenneske af vejen, benytter hun gerne gift.“ (p. 65)

Under indflydelse af samtidige frenologiske teorier og sociologiske studier, skildrede det 19. århundredes franske romanforfattere mandlige kriminelle som atavistiske dyr. Balzac beskrev den overmenneskelige forbryder, Vautrin, som en primitiv vild, og Hugo fremstillede den vrede Jean Valjean som kriminel af instinkt; selv Stendhal beskrev, hvordan unge mænds overskridelser af samfundsmæssige konventioner stammede fra deres voldelige impulser. Alligevel afholdt disse brutale karaktertræk ikke den brede befolkning fra at opfatte den fiktive, mandlige kriminelle med sympati. Gradvist blev den fiktive forbryders brud på loven set som repræsentativ for den marginaliserede arbejderklassens politiske oprør.

Forfattere, der fremstillede kriminalitet som arbejderklassens almindeligste oprør, forstod, som Louis Chevalier formulerer det, „arbejderklassens overbevisning om, at den i udkanten af byen og dens civilisationen dannede et andet, fremmed og fjendtligt samfund.“¹³ Journalister og forfattere beskrev kriminelle som mænd, hvis fysiske styrke eksemplificerede massernes politiske styrke; Balzacs Vautrin og Hugos Jean Valjean var kriminelle, hvis overlegne intellekt og evner fik dem til at fremstå som heroiske figurer. For samtidens læsere bekendte med Vidocqs bedrifter, var disse fiktive personer ikke overdrevne por-

trætter. Vidocq, engang en magtfuld forbryder, berettede i sine erindringer, i sin tid en bestseller, hvordan han blev leder af Sur-été, en transformation fra forbryder til retscaffen, som Balzac ikke kunne modstå at indarbejde i *Comédie humaine*. Selvom Jacques Collin, alias Vautrin, var i stand til at begå et onskabsfuldt mord, blev han også skildret som generøs og loyal overfor sine medsammensvorne. Chevalier beskriver på overbevisende vis Vautrin som den første kriminelle person, der symboliserer arbejderklassens frustrationer.

Forfatterene beskrev ikke kvindelige kriminelle ud fra samme positive tankegang. Selvom forfatterne sammenlignede mandlige kriminelle med dyr, børn og kvinder, fremstillede disse forfattere den kriminelle kvinde som en unaturligt maskulin kvinde, hvis løvovertrædelser havde udspring i sexuel perversitet. I 1839-47 skrev Balzac, at

La prostitution et le vol sont deux protestations vivantes, mâle et femelle, de l'état naturel contre l'état social. (p.31)
(Prostitution og tyveri er to former for naturlig protest, mandlig og kvindelig, mod samfundets orden).¹⁴

Som samtidens kriminologer antog han, at disse former for protest indikerede den skarpe forskel kønnene imellem: kvinder var fra naturen passive; derfor bestod deres vanlige form for kriminalitet, prostitutionen, i den yderste form for passivitet. Alle mænd er af natur begærlige og stræber efter besiddelser; en ond mand vil handle impulsivt ud fra dette og uden frygt for straf. Balzac påstod også, at kriminelle bliver dumme (som dyr, kvinder og børn), fordi al deres energi er investeret i deres profession:

Non-seulement, le crime commis, leurs embarras commencent, car ils sont aussi hébétés par la nécessité de cacher les produits de leur vol qu'ils étaient opprésés par la misère; mais encore ils sont affaiblis comme la femme qui vient d'accoucher. Energiques à effrayer dans leurs conceptions, ils sont comme des enfants après la réussite. C'est en un mot, le naturel des bêtes sauvages, faciles à tuer quand elles sont repues. (p.46)

(Deres besværligheder begynder ikke kun med den kriminelle gerning, for de er lige så forvirrede over at skulle gemme deres tyvegods, som de tidligere var underkuede af fattigdommen; men samtidig er de afkræf-

tede som kvinden, der kommer sig efter fødslen. Skræmmende energiske i deres undfangelse, er de som børn efter triumfen. Med et ord er deres natur som vilde dyrs, lette at dræbe når de har spist.)

De forbindelser, Balzac trak fra kriminel til kvinde, til barn og til dyr, sammenkæder hans syn på kriminalitet med en seksualteori baseret på en fundamental tro på kvindens svaghed og en mistro til kvindelige bevæggrunde.

Med henvisning til frenologiske teorier og tidlige kriminologiske antagelser, påpegede både Balzac og Zola den fra naturen kriminelle kvindes aggressive temperament og maskuline fysiske træk. Af alle kvindelige kriminelle lykkedes det kun for prostituerede, der i den antropologiske litteratur blev fremstillet som de kvindeligste af kvinder, at undgå at blive anset for androgyn og asexuelle. På samme måde som frenologer og kriminologer, der hæftede sig ved bestemte fysiologiske attributter, specielt hovedform og størrelse samt særegne ansigtsanomali'er som tegn på kriminelle tendenser, udpegede disse forfattere den kriminelle via fysiske træk, der afslørede hendes primitive maskuline prædisposition for at begå kriminelle gerninger.

I *La Cousine Bette*, beskriver Balzac Lisbeth Fischer, den uskyl-dige og smukke Adeline Hulots bitre kusine, som

Paysanne des Vosges, dans toute l'extension du mot, maigre, brune, les cheveux d'un noir luisant, les sourcils épais et réunis par un bouquet, les bras longs et forts, les pieds épais, quelques verrues dans sa face longue et *simiesque*, tel est le portrait concis de cette vierge.¹⁵

(En bondepige fra Vogeserne med alt hvad det indebærer: tynd, mørk, med blankt sort hår, tykke øjenbryn, der mødes i en dusk, lange og kraftige arme, solide fødder, med nogle vorter på hendes lange, *abeagtige* ansigt: sådan er den hurtige skitse af denne jomfru.)

Selv hvis vi ikke kendte romanens plot, afslører denne fysiske beskrivelse Bettes kriminelle tilbøjelighed. Hendes mørke, fyldige hår, hendes bitre hævntrøst næret over en lang periode og hendes store styrke er hendes mest fremtrædende træk, og de repræsenterer metonymisk hendes instinktive kriminalitet. Ligesom mandlige kriminelle, der også sammenlignes med vilde, er Bette en farlig naturkraft; Balzac spiller selvfølgelig på hendes navn,

med dets konnotation af dyr, „une bête.“ Dyremetaforer optræder hyppigt og indikerer hendes kriminelle tendenser; hun sammenlignes forskellige steder med et mulddyr, en menneskeabe, en tiger og en abe, dyr, der af frenologer blev associeret med onskabsfulde karaktertræk.¹⁶

Gammelmjødfruen Bettes uvidenhed afholder hende ikke fra at smede rænker; hun planlægger Hulot-familiens undergang besat af jalousi til den dydige kusine. Bette, kniplerske af profession, vikles ind i komplicerede finansielle og juridiske intriger, der måske ikke var lykkedes, hvis de var planlagt af en, der var mindre tålmodig eller mindre lidenskabeligt engageret i at nå sit destruktive mål, men hendes evne til at arbejde længe på en udføreligt udtænkt plan kan ses som en realistisk detalje taget fra samtidens kriminologiske litteratur, der så kvindelig kriminalitet som typisk begået indenfor en lille cirkel og med uærlige midler.

Ifølge Balzac udstyrer Bettes jomfruelighed hende med magten til at intrigere mod Hulot-familien:

La Virginité, comme toutes les monstruosités, a des richesses spéciales, des grandeurs absorbantes (...) Lorsque les gens chastes ont besoin de leur corps ou de leur âme, qu'ils recourent à l'action ou à la pensée, ils trouvent alors de l'acier dans leurs muscles ou de la science infuse dans leur intelligence, une force diabolique ou la magie noire de la Volonté. (p.152)

(Jomfruelighed har, som alle monstrøsiteter, specielle rigdomme, opslugende storhed (...) Når ærbare personer har kropsligt eller åndeligt behov for at søge tilflugt i fysisk handling eller i tanken, da finder de stål i deres muskler eller viden indgydt i deres uvidenhed, en diabolisk kraft eller viljens sorte magi.)

Men Bettes ambivalente seksualitet gør hende til en besynderlig kvinde i familiens øjne. Indtil en ung polsk skulptør kommer ind i hendes liv, synes hun uinteresseret i ægteskab undtaget i forretningsøjemed. Bettes hengivenhed for Steinbock vender op og ned på normerne for seksuelle forhold; Balzacs fortæller beskriver hende som manden i forholdet, mens Wenceslas passivitet og følsomhed mærker ham som „kvindelig“ (p. 107). Bette bliver vanvittigt jaloux, da skulptøren bliver forelsket i Adelines datter Hortense, men gammelmjødfruen kan ikke forklare sit eget begær.

Hun vil være hans altopædende og dominerende Mentor/moder, ikke hans elsker eller hans kone, og hun er villig til at kæmpe til sidste blodsdråbe for at afholde sin unge kusine Hortense fra at nyde et lykkeligt ægteskab med ham. Bette udstyrer oven i købet Steinbock med en elskerinde for at opnå sit mål, at ødelægge harmonien i Hulotfamilien.

Ud over den rænkesmedende Bette beskriver Balzac en anden kriminel kvinde i romanen. Ofte maskeret som Madame Saint-Esteve, eller ved brug af sit alias, Madame Nourison, dukker Jacqueline Collin, tanten til Jacques Collin, alias Vautrin, op i *La Comédie humaine* som kvinden, der har et bordel i *Cousine Bette* og agerer som en prostituerets tjener i *Splendeurs et misères des courtisanes*. Jaqueline Collins forhandlinger med Valerie Marneffes afviste brasilianske elsker stiller hende indirekte op inod Bette, fordi begge de maskuliniserede kvinder bruger yngre, kønnere kvinder som lokkemad for deres finansielle transaktioner.

En lignende reference til den kriminelle kvindes position som et mellemlid, der arrangerer seksuelle forbindelser, forekommer i *La Curée*, i hvilken Zola beskriver Sidonie Rougon som agent for sine succesfulde brødre, Eugène Rougon og Aristide Saccard, og videre, hvordan hun i hemmelighed udtænker hævn over dem, som modarbejder hende. Som Bette er Sidonie lille og mørk, og hun tjener antageligt til føden ved at sælge kniplinger. Hendes griskhed og behov for intriger viser sig nyttig for hende, idet hun skaber sig en karriere ved at forhandle på vegne af velhavende familier med noget at skjule. Hendes frastødende ydre (hun er „petite, maigre, blafarde,“ / „lille, mager og gusten“)¹⁷ modsiger hendes succes; på trods af sjuskede klæder, der gør hende mindre feminin i forfatterens øjne (han skriver, at hun „etai si peu femme“ / „var næsten ingen kvinde“), så hjælper hendes biologisk bestemte behov for intriger hendes broder Aristide til at ægte en rig kvinde, der kan fremme hans karriere.

Selvom Sidonie giftede sig i en tidlig alder, bevirker hendes optagethed af retsprocesser efter hendes mands død, at „kvinden i hende dør“ („la femme se mourait en elle“ p. 369). Andre detaljer støtter denne påstand: Hun bruger sjældent sin mands efternavn; de fleste refererer til hende som Madame Sidonie. Hendes

maskuline interesse i forretninger neutraliserer enhver kvindelig seksualitet i hende og gør hende til hermafrodit (p. 373). I en analogi, der ikke smigrer nogen af parterne, beskriver Zola hende som en blanding af en forretningsmand og en rufferske (p. 373). Da Sidonies liv åbenbart er fokuseret på at virke som et mellemled i søgsmål, er det ikke overraskende, at hun også driver en livlig forretning med temmelig lyssky forbindelser mellem mænd og kvinder. Da Aristides anden kone, Renée Saccard, trodser Sidonies forslag og nægter at forføre en rig adelsmand blot for vindingsens skyld, bliver Sidonies vrede over at være blevet modarbejdet ikke mildnet, før hun afslører sin svigerindes affære med Aristides søn.

Som Balzac karakteriserer Zola ofte personer via metaforer, korrupte folk bliver eksempelvis beskrevet som dyr. Men imens Bette fremstår som en slags gammeljomfru med primitive hævn-gerrige, dyriske kvaliteter, synes Sidonie at være et 'finansielt uhyre'. Hendes papir-agtige udseende (p. 371) giver indtryk af, at hun er „sèche comme une facture, froide comme un protêt, indifférente et brutale au fond comme un recors“ (p. 372) („tør som en faktura, kold som en protest og på bunden så brutal og ufølsom som et fogedvidne“).

I disse fiktive case-studies kontrasterer Balzac og Zola explicit Bettes og Sidonies aggressive kriminelle handlinger med deres seksuelle surrogater, Valerie Merneffes og Renée Saccards, dekadente forførelser. Bettes og Sidonies virkelige forbrydelse viser sig at være deres fælles vægring ved de roller, der traditionelt var tildelt kvinden. Fordi de modsætter sig ægteskab og undviger moderrollen, er disse kvinder, for forfatterne og forfægterne af de pseudo-videnskabelige teorier om menneskelig adfærd, mistænkelige figurer, hvis selviske begær gør dem perverse såvel som primitive.

Den fiktive kvindelige forbryders afvigelse gjorde hende til et specielt interessant emne for kriminal-antropologer. Cesar Lombrosos bog, *The Female Offender*, som blev udgivet i Frankrig i 1893, omhandlede hans antropometriske studier af kriminelle kvinder. Fysiske opmålinger, som viste kraniets kapacitet og hjernens størrelse, såvel som utallige fotografier af fængslede

kvinder, stillede dokumenterede eksempler på kriminel fysiologi til rådighed for Lombroso, der katalogiserede virkelige og fiktive kriminelle fysiologiske kvaliteter, for at kunne slutte sig til en kvindelig kriminel type. Kendskabet til Balzacs og Zolas værker hjalp kriminologen, idet han benyttede sig af deres beskrivelser af fiktive personer og overførte dem til støtte for sine egne teorier om kriminalfysiologi. Lombroso citerer ofte fiktivt bevismateriale, når han finder det passende; for eksempel bliver Nanas modermærke et eksempel på facial anomali.¹⁸ Han påstår, at i modsætning til almindelige kvinder deler de kvinder, som fra naturen er bestemt til kriminalitet, en række fysiologiske træk med mænd; kriminelle kvinder har kraftigere kæber og mindre kranier (p. 18), og de har større sandsynlighed end lovlydige kvinder for at have faciale og cephaliske anomalier som modermærker og udvækster (p. 76). Kriminelle kvinder er lavere end den gennemsnitlige kvinde. De har dybere stemmer end gennemsnittet (p. 85) og de har anlæg for øget hårvækst (p. 71).

Selvom Lombroso gik ud fra, at alle kvinder nærrede moderate instinkter, påstod han, at den kriminelle kvindes maskuline aggressivitet og bedrageriskhed kunne veje tungere end hendes naturlige kvindelighed. Hans beskrivelse af den kvindelige kriminelle tilbøjelighed til hævn hviler på den generalisering, som også var Balzacs, at kvinder i højere grad end mænd er hævn-gerrige, en antagelse, der ikke kan bekræftes eller afkræftes ved videnskabelige studier. Han afslører sin egen frygt for kvindelighed ved at påstå, at kvinder, der er prædisponerede for kriminel aktivitet, blot handler i overensstemmelse med deres naturlige kvindelige instinkter ved at vente på det rette øjeblik for at slå til. Fysiske faktorer bliver lejlighedsvist brugt til at forklare moralsk degeneration: I modsætning til kriminelle mænd, hvis store styrke hjælper dem i deres spontane, forbryderiske handlinger, har kvinder ikke overskud til at være impulsive (p.155); derfor handler de nok med fuldt overlæg, men ifølge planer, som sandsynligvis er gale eller absurde.

Ligesom Balzac og Zola, hvis personer fungerede som eksempler på kriminologernes teorier, var Lombroso overordentlig omhyggelig med at skelne mellem den smukke, passive prostitu-

erede og den temperamentsfulde, mindre attraktive kvindelige forbryder, som han beskrev som en maskuliniseret kvinde: „selv de kønneste kvindelige forbrydere har uvægerlig stærke kæber og kindben og et maskulint udseende“ (p.70). Mens prostituerede ofte er lyshårede eller rødhårede (p.70), har kriminelle kvinder mørkt hår og faciale anomalier, der forringer deres udseende. For forfattere og kriminologer, henviste den prostitueredes mere tækkelige fysiske fremtoning til hendes passivitet og hendes evne til at kunne forbedre sig. Faldne kvinder kunne rehabiliteres, hvis de blev belært om fordelene ved et dydigt liv; eftersom en prostituerets kriminelle aktivitet ikke indebar seksuel perversitet kunne hun rehabiliteres fra et kriminelt liv ved at appellere til hendes naturlige ønske om at gifte sig og stifte familie. Charles Dickens, en anonym velgører for et hjem for forledte piger, udtrykte dette synspunkt i et brev fra 1846 adresseret til institutionens leder: „Piger som disse ‘må man friste til dyd. Man kan ikke trække, drive eller skræmme dem’ – og den bedste ansporelse var udsigten til ægteskab.“¹⁹

Mange franskmænd var enige med Dickens og anså både kriminalitet og pervers kvindelig seksualitet som sygdomme, der kunne holdes nede ved ordentlig medicinsk behandling og uddannelse. Som Jules Michelet påpegede i *L'Amour* (1858) og i *La Femme* (1859), skulle kvindens energier rettes imod moderskabet. I sin frugtbarhed og utrolige omsorgsfuldhed vedblev kvinden at være i nær forbindelse med naturen og tog del i den universelle kærlighed gennem formering, en aktivitet, der holdt hendes mystiske og forførende impulser i skak. Hvis det mislykkedes for en mand at civilisere en kvinde, ved at gøre hende til en god moder og derfor en god hustru, ville hendes farlige seksualitet, metonymisk repræsenteret ved hendes gentagne menstruation, måske være ansvarlig for fortsat uorden og kaos i verden.²⁰ Lombroso var enig i, at når fromhed og moderlige instinkter manglede, ville kvinden handle efter sygelige, kriminelle impulser.²¹

Den nedsættende kritik af kriminelle kvinder fokuserede på deres tvetydige seksualitet.²² Et maskulint udseende og en interesse for mandlige aktiviteter, som Betties og Sidonies ambitioner om rigdom og deres villighed til at nå dette igennem ulovlighe-

der og uetiske gerninger, indikerede kriminelle tendenser. Mandlige sekundære seksuelle karakteristika fungerede på samme måde som metonymiske tegn på afvigende seksualitet, en overskridelse af samfundets normer, der ikke kunne rehabiliteres. Som mandlige kriminelle, hvis laster indikerede deres primitive natur, blev kriminelle kvinder på nær prostituerede beskrevet som instinktivt på jagt efter at ødelægge personer og ejendom, men i modsætning til deres mandlige kolleger blev disse kvinder betragtet som biologisk laverestående, seksuelt deforme.

Ved at skyde skylden for den karakteristiske afvigende seksualitet på den iboende galskab hos kriminelle kvinder, modvirkede de konservative forfattere kvinders mulighed for at bryde de traditionelle sociale grænser. Den kriminelles maskuliniserede seksualitet gjorde hende frygtet hos dem, der antog, at naturen tilsigtede kvinden at være en passiv kraft under mandens styring. Ifølge Balzac var Bette Fischer farlig, fordi hun ikke var styret af feminine drifter og ikke passede ind i et patriarkalsk samfunds ordnede struktur. Ved at afslå ægteskab mistede hun chancen for at blive medlem af et fællesskab, der kun accepterede kvinder som underordnede. Sidonie Macquart afslø også at leve som hendes samfund krævede af kvinder, og Zola beskriver hende som en troldkvinde, der truer familiens ære (p: 577). Hun undgik ægteskab og afstod sit barn for at tilfredsstille sin grådighed og længsel efter intrige; et unaturligt begær for en kvinde.²³

Selvom Balzac og Zola forbandt kriminelle kvinder med kniplinger, et tilsyneladende harmløst symbol på kvindelig huslighed, symboliserer kniplinger også det komplicerede bedrageriske spind spundet af Bette og Sidonie, hvilket transformerer et tegn på uskyldig huslighed til en indikator for potentiel kvindelig korrupsion af overvældende styrke. Istemmende opfattelsen af den kvindelige forbryders pervertering af naturen siger Lombroso, at „den fra naturen kvindelige kriminelle er [...] i dobbelt grad exceptionel: som kvinde og som kriminel“ (p. 151). Forfattere og kriminal-antropologer fremstillede fiktive og historiske kvinder, der som uhyrer omstyrkede den patriarkalske orden og truede den mandlige hegemoni. Da de er kvinder, som er motiverede for at ødelægge familien og patriarkalske værdier, må

Bette og Sidonie neutraliseres inden for teksten, så læsere, specielt kvindelige, fortsat vil styrke og bevare familien og hjemmets harmoni. Bette må gøres tavs ved døden, og Sidonie omvendes af religiøs hengivelse i værker, der håndhæver patriarkalske opfat-
telser af kvindeligt seksualitet.

Oversat af Jakob Stougaard og Thomas Teilmann Damm.

Noter

1. Se Foucault, *Discipline and Punish*, oversat til engelsk af Alan Sheridan (New York: Random House, 1979) p.299-300: „Replacing the adversary of the sovereign, the social enemy was transformed into a deviant, who brought with him the multiple dangers of disorder, crime and madness.“
2. Gordon Wright beskriver reformbevægelsen, indvarslet af Cesar Beccarias *Essay on Crime and Punishment*, som foretroekkende „prevention rather than punishment.“ Se *Between the Guillotine and Liberty: Two Centuries of the Crime Problem in France* (New York: Oxford UP, 1983) p. 11.
3. Se Elaine Showalter, *The Female Malady: Women, Madness, and English Culture* (New York: Pantheon, 1985) for en undersøgelse af galskab identificeret med kvindelighed som en kulturel trope.
4. Hugo, *Les Misérables, Oeuvres complètes*, v .2 (Paris: Robert Laffont, 1985).
5. Hvor ikke andet er indikeret er oversættelserne vores. OA.
6. For en kort oversigt over disse videnskabsmænd, se *Histoire de la criminologie, La Grande Encyclopédie*. (Paris: Librairie Larousse, 1973) 6: 3477-78.
7. Den politiske ensidighed i sådanne pseudo-videnskabelige studier, er blevet beskrevet af Stephen Jay Gould i *The Mismeasure of Man* (New York: Norton, 1981).
8. Lavater, *Essay on Physiognomy*, overs. Thomas Holcroft (London: W. Tegg, 1853) p. 38 og p. 84.
9. Lavater p. 226: „Er det da ikke tydeligt i hver enkelt race, om den er krigerisk, defensiv, udholdende, svag, let at knuse eller selv knusende?“
10. Combe, *Manual of Phrenology* (Boston: Marsh, Capen, Lyon, and Webb, 1839)

11. Se Quetelet, *Research on the Propensities for Crime of Different Ages*, overs. Sawyer F. Sylvester (Cincinnati: Anderson Pub. Co., 1984) p. 38
12. „I de lavere klasser, hvor undervisning er næsten ikke-eksisterende, nærmer kvindernes vaner og væremåder sig mændenes.“ (p.54)
13. Louis Chevalier, *Working Classes and Dangerous Classes*, overs. Frank Jellinek (New York: Howard Fertig, 1973) p. 398.
14. Balzac, *Splendeurs et misères des courtisanes, Scènes de la vie Parisienne*, v.18 (Paris: Les Editions du Delta, 1968).
15. Balzac, *La Cousine Bette* (Paris: Gallimard, 1977) p .80.
16. „La Bette était (...) d'un entêtement du mule“(p. 85); „parfois elle ressemblait aux singes habillés en femmes“(p. 86) [Bette var stædig som et æsel; hun lignede fuldstændigt aberne klædt ud som kvinder]; hun har „une jalousie de tigre“(p.109)[en tigers jalousi].
17. Zola, *La Curée* (Paris: Gallimard, 1960) p. 371.
18. Se Cesar Lombroso og William Ferrero, *The Female Offender* (New York: Philosophical Library, 1958) p. 82.
19. Phipps Collins, *Dickens and Crime* (Bloomington: Indiana UP, 1968) p.107.
20. Se Roland Barthes, Michelet, oversat til engelsk af Richard Howard (New York: Hill and Wang, 1987) p. 120 for beskrivelse af Michelets frygt for blod.
21. Se Hilde Olrik, *Le sang impur. Notes sur le concept de prostituée chez Lombroso*, *Romantisme* (p. 31) (1981): p. 167-78, for en analyse af Lombrosos besættelse af menstruation som et symptom hos afvigende kvinder.
22. Som Dorothy Kelly pointerer i *Fictional Genders: Role and Representation in Nineteenth-Century French Narrative* (U of Nebraska P, 1989): 2, „køns-ubestemmeligheden“ repræsenterer en spørgen til „selve maskulinitetens og feminitetens natur“.
23. Sidonie bortadopterer sit barn, Angélique, og ender sine dage i klostret. Se *Le Rêve* og *Le Docteur Pascal*.